

Procházka novostavbou Národní knihovny ČR

Bohdana Stoklasová

Základní charakteristika stavby vychází z představy moderní, příjemné víceúčelové budovy, která zdaleka nebude určena jen registrovaným čtenářům knihovny, ale širší veřejnosti. Budovy, která bude lákat k návštěvě a bude žít i v době, kdy budou vlastní knihovní provozy uzavřeny. Chtěli jsme, aby i v neknihovních prostorách bylo zřejmé, že jde o knihovnu. Knihovna má být „všudypřítomná“ – zda za sklem, formou volných průhledů mezi patry či jinou formou, jsme nechali na fantazii architektů. Na Letnou se přestěhují fondy od roku 1801 až po současnost. Nová budova bude disponovat prostorem pro 10 000 000 knihovních jednotek, což je rezerva na cca padesát let. Rezerva na dalších padesát let by měla časem vzniknout na sousedním pozemku. Ve volném výběru bude k dispozici 300 000 dokumentů s možností dalšího rozšíření, místo pro dalších 50 000 dokumentů v obsluhovaných příručních knihovnách. Uživatelé budou mít k dispozici 1 250 studijních míst, dalších 700 míst nabídne budova ve společenských a odpočinkových prostorách. V knihovně bude pracovat cca 300 knihovníků a dalších pracovníků. Jedná se tedy o budovu, která musí pojmout velké množství dokumentů i lidí. Chtěli jsme se ale od počátku vyhnout budově, která bude působit jako monument. Tuto podmínku obsahoval první odstavec našeho zadání. Představovali jsme si budovu příjemnou, moderní, otevřenou (využívající pro odstínění hluku spíše moderních materiálů než pevných zdí) a architektonicky po všech stránkách zajímavou. Svoji představu o fungování nové budovy jsme vyjádřili ve formě kruhového schématu postaveného na principu semaforu:

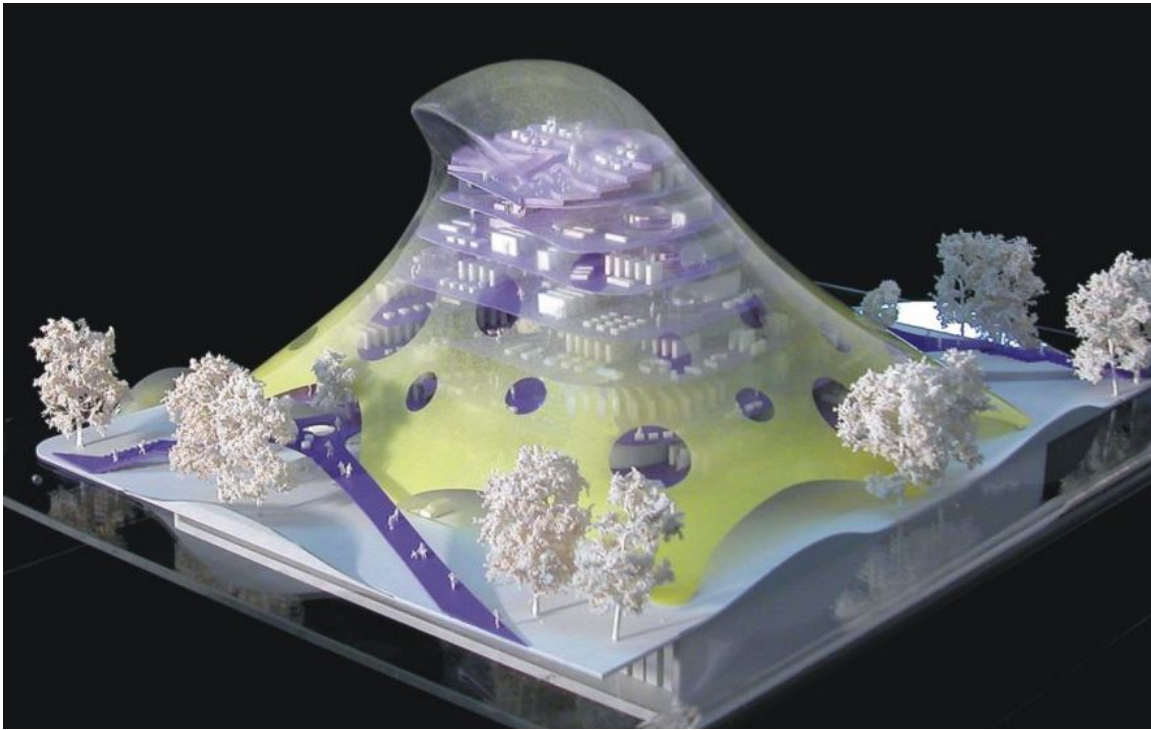
Podstatné jsou barvy a čáry. Stejně jako u semaforu znamená zelená barva volno a červená stůj. Místo setkávání a základní služby pro všechny umístěné v zelených prstencích neboli zónách jsou tedy otevřeny všem – jsou rozmístěny před přerušovanou čarou, která odděluje zónu studoven. Zde již je pro vstup vyžadována platná registrace. Ještě přísnější omezení platí pro vstup do studovny národních konzervačních fondů, což indikuje kromě červené barvy i plná čára obklopující tuto zónu. Součástí stavebního programu bylo i provozní schéma znázorňující pohyb lidí, dokumentů i materiálů a vazby mezi nimi. Kromě barev ze semaforu služeb zde přibýly ještě

další barvy: šedá – vnitřní pracoviště knihovny, fialová – vnitřní pracoviště knihovny se speciálními podmínkami, modrá – pracoviště externích subjektů.

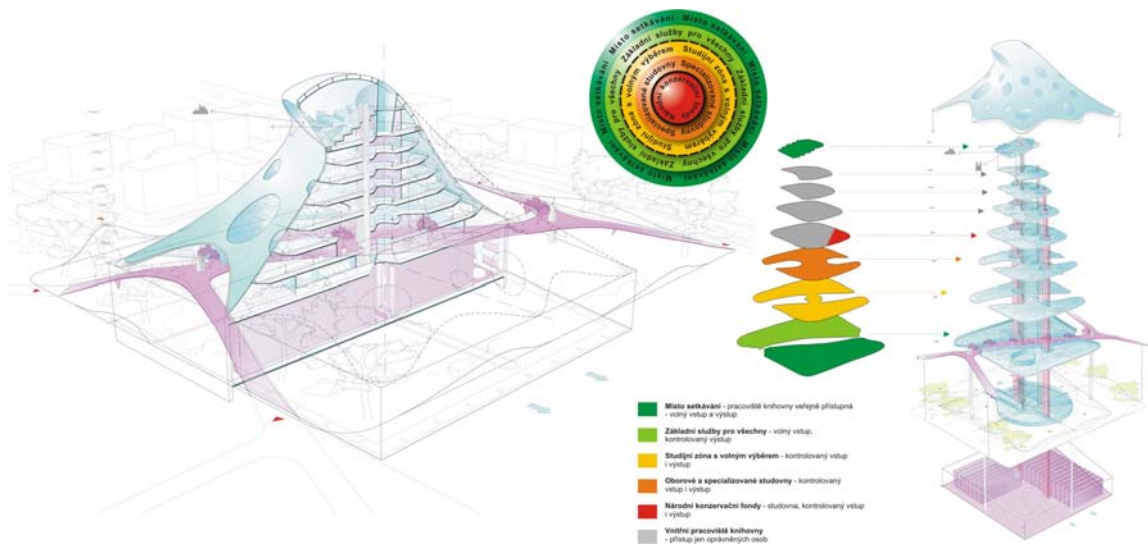
Následuje **prohlídka interiéru nové budovy**, o němž toho prozatím nebylo mnoho napsáno. Určitou představu o vnitřním uspořádání novostavby je možné získat při pohledu na průhledný model. Tento model, který se cestou do Prahy bohužel rozbil, zároveň lépe barevně odpovídá budoucí realitě, než použitý model a většina prezentovaných obrázků. Povrch budovy má mít barvu šampaňského vína a vnitřek bude přecházet od tmavší fialové barvy na podlahách až po bílou barvu na stropěch tak, jak se tato kombinace vyskytuje v přírodě.

Průhledný model vypadal takto:

Podstatně názornější je ale schematický řez budovou s vloženým semaforem služeb, z něhož je patrné přehledné, logické a jednoduché uspořádání všech provozů.

Při „prohlídce“ novostavby budeme postupovat odspoda.

Podzemí

V podzemí budovy bude umístěna většina fondů NK. Plně automatizovaný robotický systém systém zajistí rychlou dopravu dokumentů na cílová místa v celé budově nejen pro uživatele, ale velmi usnadní a zracionalizuje pohyb všech dokumentů a dalšího materiálu v provozních částech budovy.

Podzemní sklad bude řešen s ohledem na maximální bezpečnost uložení fondů (včetně části konzervačních fondů). Jeho obsluha robotickým systémem bez nutné přítomnosti lidí umožní zajistit pro uložené dokumenty optimální podmínky a také možnost okamžitého uzavření celého prostoru nebo jeho části a/nebo spuštění ochranných systémů v případě nenadálé potřeby. Vzhledem k tomu, že robotizovaný sklad nevyžaduje přítomnost lidí, může zde být snížena koncentrace kyslíku, která sama o sobě snižuje riziko požáru. A v případě jeho vzniku lze účinně použít plyn, který dokumentům neublíží.

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude v podzemí především šedá, částečně červená a modrá zóna.

Úroveň 0 – Pódium

Funkce

V prostoru pódia budou kromě parkoviště a místa pro nakládání, vykládání a skladování materiálu pro knihovni i neknihovni provozy umístěny přijímací prostory pro nově dodané dokumenty (jednorázové dodávky mimo běžné pravidelné toky dokumentů, které je třeba před uložením do skladiště prověřit a případně na místě ambulantně ošetřit), pracoviště automatizace, správa technologií, které musí být spravovány lokálně (pro většinu technologií počítáme v rámci provozu „inteligentní budovy“ s externí správou), centrální datové úložiště

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude na úrovni pódia (0) především šedá, částečně modrá, fialová a zelená zóna.

Atmosféra

Pódium bude mít povrch z neleštěného bílého mramoru. Jak již bylo uvedeno, v nadzvednutých okrajích pokrytých nerezovou ocelí se bude budova zrcadlit. Celá stavba se bude zdánlivě nad pódium vznášet. Skupiny borovic a břechťan na okrajích parkoviště vytvoří zelenou pohledovou hranici. Kolem stromů budou rozmístěny balvany. Budou zde místa k posezení a nerezové nádoby zasazené jako prameny do mramorového povrchu. Proudící voda (v zimě vyhřívaná) vytvoří atmosféru celoročně příjemné zahrady.

Úroveň 1 – Ulice

Funkce

V prostoru ulice se návštěvníkům otevře **místo setkávání** (tmavší zelená barva). Místo setkávání bude vybízet všechny bez rozdílu a omezení ke vstupu. Každý sem může vstupovat a odcházet bez kontroly. Bude zde umístěn víceúčelový sál s navazující restaurací, prostory pro relaxaci kombinované s diskusními zónami, stánky s informacemi o knihovně, knihkupectví a další prodejny, šatny a sociální zázemí. Místo setkávání musí být samostatně přístupné a oddělitelné od provozů knihovny v době jejího uzavření. Dále zde budou umístěny **základní služby pro všechny** (světlejší zelená barva). Zde se otevře vstup do vlastní knihovny a nabídne místo prvního přijetí uživatele s informacemi o fondech a službách knihovny v centrální hale služeb, typickém prostoru knihoven minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Kromě volně přístupného fondu referenční literatury zde budou k dispozici katalogy, báze dat, portály a celá Národní digitální knihovna včetně dokumentů v archivním režimu dostupných pouze lokálně. Přístup na internet umožní jak využití běžně dostupných volných zdrojů, tak i finančně nákladných placených služeb a zdrojů. Hala uživatelům nabídne základní informace, odborné konzultace, referenční a rešeršní služby i zvolená uživatelská školení. Uživatel zde nalezne registraci čtenářů, výpůjční protokol, centrální pokladnu, příjem a výdej zakázek reprografických služeb, samoobslužné kopírování,

prostor pro studium referenční literatury, školicí a konzultační prostory. Návštěvníci budou do tohoto prostoru vstupovat bez registrace a kontroly, při odchodu však budou procházet běžnou kontrolou vynášených dokumentů. V této oblasti bude zpřístupněna s ohledem na trend zpřístupnění parlamentářií širší veřejnosti i Parlamentní knihovna, jejíž přesný režim bude ještě předmětem jednání.

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude na úrovni ulice (1) především zelená zóna s minimálním podílem šedé barvy interních pracovišť. Výjimkou bude Parlamentní knihovna, tvořená jako „knihovna v knihovně“ celým spektrem barev.

Atmosféra

Ulice bude veřejným prostorem vyklenutým nad pódiem, který bude přímo napojen na ulici a park prostřednictvím ramp a schodišť. Bude hlavním architektonickým prvkem budovy, který propojí vnější prostor s vnitřkem budovy. Ulice bude živá, plná lidí. Vykrojení prostoru přes několik pater a velká kulatá okna nad tímto prostorem umocní jeho výšku. Budou zde stromy, výstavy, knihkupectví a další obchody, kavárenské stolky a další místa pro posezení a relaxaci. Z ulice bude možný přímý vstup do místa setkávání i do oblasti základních služeb, s nimiž bude ulice propojena. Bude odsud výhled do studoven umístěných v dalších patrech, velkým kruhovým otvorem bude možné nahlédnout do skladiště obsluhovaného robotem. Výhled do knihovnických prostor a na ulici nabídnu i panoramatické výtahy. Pohybující se výtahy doplní a ožíví prostor ulice. Požadavek všudypřítomnosti knihovny byl ve vítězném návrhu splněn dokonale – hned několika nápaditými způsoby najednou. Atmosféru ilustruje následující schematický obrázek – finální uspořádání prostor je ve stadiu jednání.

Strop i podlaha budou vyrobeny z materiálů tlumících hluk. Měkký nábytek bude doplněn elegantními lesklými sloupy a jednobarevnými slunečními clonami. Všude budou jasné, viditelné nápisy a názorná schémata umožňující snadnou a rychlou orientaci.

Úroveň 2 – Studijní zóna s volným výběrem

Funkce

Tato zóna bude řešena jako **otevřený prostor určený ke studiu na místě**. Neobsluhovaná část poskytne v otevřených volných výběrech dostatek míst se základním vybavením pro studium na

místě s vazbou na další služby – samoobslužné kopírování, přístup k výpočetní technice, základní konzultační a poradenské služby. S ohledem na relativně vysoký počet dokumentů ve volných výběrech (300 tis. sv.) považujeme za cílový stav tzv. „chytré regály“, které díky využití RFID technologií identifikují chybně založené dokumenty a šetří knihovnické kapacity. Přesné uspořádání volných výběrů a míst pro uživatele a pracovníky knihovny bude doladěno v rámci připravované studie. Základním konceptem však bude, že zatímco fondy budou umístěny spíše ke středu budovy v místech, kde bude méně světla, pracovní místa budou umístěna ve světlejších prostorech po obvodu. Tento princip bude platit i při uspořádání dalších studoven a služebních prostor ve vyšších patrech. Na tomto místě je třeba připomenout, že fondy NK mají specifický charakter – většinu z nich je třeba dlouhodobě chránit, mj. i před světlem. NK má odlišný charakter než většina ostatních knihoven, které mohou dovolit dokumenty po opotřebení nebo zastarání (např. u rychle se rozvíjejících technických oborů) prostě odepsat a zlikvidovat. Proto je pro NK výhodnější hluboká než mělká budova.

Částečně i plně odstíněné klubovny poskytnou místo pro hlasitou komunikaci uživatelů a vzájemné konzultace. Obsluhovaná část nabídne celou škálu studijních míst pro zpřístupnění všech typů dokumentů z univerzálních fondů knihovny s vazbou na volný výběr a obsluhované příruční knihovny. Uživatelé budou moci využít konzultace a výpůjční služby s možností dlouhodobé rezervace dokumentů uložených v uzavřených skladištích knihovny. Robotický systém zajistí jejich expedici v řádu minut. Žlutá barva v barevném spektru v kombinaci s přerušovanou čarou indikují, že vstup do této zóny bude předpokládat povinnost podrobit se kontrole platné čtenářské registrace, identifikaci vnášených dokumentů a odložení objemnějších zavazadel a svrchního oděvu v šatně. Při odchodu návštěvníci této zóny projdou běžnou kontrolou vynášených dokumentů.

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude na úrovni studijní zóny s volným výběrem (2) především žlutá zóna s minimálním podílem šedé barvy interních pracovišť.

Atmosféra

Studijní zóna bude dalším významným architektonickým prvkem knihovny. Podlahy i stropy budou pokryty měkkými materiály tlumícími zvuk, snaze o maximální klid v této oblasti bude podřízena i volba nábytku. Intenzita světla bude optimalizována s ohledem na potřeby studia primárních dokumentů a/nebo práce s počítačem. I zde budou oživovat prostor lesklé sloupy, bude zde aplikován viditelný a srozumitelný navigační systém. Půjde o místo, kde bude příjemné číst, studovat, meditovat i přemýšlet.

Úroveň 3 – Specializované studovny - oranžová

Oranžová zóna nabídne **klasicky uspořádanou soustavu studoven** se studijními místy pro zpřístupnění všech typů dokumentů (multimedialita) z univerzálních fondů knihovny, s volně přístupnými i obsluhovanými příručními knihovnami s možností dlouhodobého rezervování dokumentů uložených ve skladištích. Uživatelům zde budou k dispozici konzultační a výpůjční služby (výdej/příjem objednaných a rezervovaných dokumentů ze skladišť a z obsluhovaných příručních fondů), prostor pro studium fondů z příručních knihoven a další návazné služby. Milovníci většího soukromí zde budou mít k dispozici tzv. tichou studovnu s nadstandardními místy pro dlouhodobou vědeckou/badatelskou práci. Vstup do této zóny bude předpokládat povinnost podrobit se kontrole platné čtenářské registrace, identifikaci vnášených dokumentů a odložení objemnějších zavazadel a svrchního oděvu v šatně. Při odchodu návštěvníci této zóny projdou běžnou kontrolou vynášených dokumentů. V jednotlivých studovněch a oborových zónách může být vstup/výstup ještě dále regulován.

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude na úrovni specializovaných studoven (3) především oranžová zóna s minimálním podílem šedé barvy interních pracovišť.

Atmosféra

Podlahy i stropy budou i zde pokryty měkkými materiály tlumícími zvuk, snaze o maximální klid v této oblasti bude podřízena i volba nábytku. Intenzita světla bude optimalizována s ohledem na potřeby studia primárních dokumentů a/nebo práce s počítačem. I zde budou oživovat prostor lesklé sloupy, bude zde aplikován viditelný a srozumitelný navigační systém. V porovnání se

žlutou studijní zónou nabídne oranžová zóna větší specializaci a rozčlenění do komornějších prostor včetně nadstandardních míst.

Úroveň 4 – Národní konzervační fondy

Národní konzervační fondy obsahují publikace vydané na území České republiky nebo Československa od roku 1801 do současnosti. Jedná se o archivní sbírky, které jsou určeny budoucím generacím a tvoří tak „srdce“ Národní knihovny. Červená barva v kombinaci se silnou nepřerušovanou čarou neznámá zcela kategorické a nepřekročitelné „stůj“, ale upozorňuje, že tato část knihovny neposkytuje běžné služby. Dokumenty uchovávané v národních konzervačních fondech jsou zpřístupňovány jen tehdy, pokud na území ČR není žádný jiný dostupný exemplář. Významu a účelu konzervačních fondů odpovídá i způsob uložení a zpřístupnění s mimořádnými nároky na ochranu. Ztráty z těchto fondů většinou nelze nahradit – jde o nenávratnou ztrátu národního kulturního dědictví. Vstup do této zóny, která **bude kromě studovny a pracovišť národních konzervačních fondů obsahovat i část uložených dokumentů** (s nejvyšší pravděpodobností dokumenty nadměrných formátů – mapy, velké plakáty a další grafika – a další dokumenty specifického charakteru a významu) i výstup z ní budou podléhat mimořádným bezpečnostním opatřením. I když do této zóny patrně většina návštěvníků nikdy nevstoupí, bude její význam pro celkovou atmosféru budovy mimořádný. Vědomí, že právě zde je uložena a pro budoucí generace uchována podstatná část národního kulturního dědictví, dodá celé budově jedinečnou atmosféru.

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude na úrovni národních konzervačních fondů (4) všude červená zóna, včetně interních provozů knihovny, které budou také podléhat speciálnímu režimu.

Atmosféra

Podlahy i stropy budou i zde pokryty měkkými materiály tlumícími zvuk, snaze o maximální klid v této oblasti bude podřízena i volba nábytku. Pracoviště obsahující nadměrné dokumenty budou vybavena speciálním nábytkem. Intenzita světla bude optimalizována s ohledem na potřeby studia primárních dokumentů a/nebo práce s počítačem. I zde budou ožивovat prostor lesklé sloupy.

Úroveň 4,5,6 – Vnitřní pracoviště knihovny

Vnitřní **pracoviště knihovny** budou obsahovat **komplex kanceláří, zasedacích místností, míst pro uložení dokumentů** procházejících provozními linkami a **zázemí pro pracovníky**.

Pracoviště budou rozdělena v souvislosti s organizačními celky a v návaznosti na hmotnou odpovědnost. Oddělitelné a uzamykatelné budou celky na úrovni oddělení. Každé oddělení bude disponovat vlastním uzamykatelným prostorem pro dokumenty nacházející se momentálně v jeho správě. Prostory pro dokumenty budou bezprostředně navazovat na robotický systém. Zasedací místnosti a zázemí pro pracovníky budou sdíleny zhruba na úrovni odborů (není podmínkou – rozhodující bude i konečné uspořádání jednotlivých útvarů v prostoru). Jednotlivá pracoviště budou uspořádána s ohledem na vzájemné vazby a optimalizaci toků dokumentů i dalších návazností knihovnických procesů.

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude na úrovni vnitřních pracovišť knihovny (4,5,6) všude (s výjimkou pracovišť národních konzervačních fondů) šedá zóna.

Atmosféra

Podlahy i stropy budou pokryty měkkými materiály tlumícími zvuk, snaze o maximální klid v této oblasti bude podřízena i volba nábytku. Nábytek, osvětlení i dispozice pracovišť budou odpovídat podmínkám práce s PC a samozřejmě normám BOZP pro režim pracovišť s celodenním pobytem pracovníků. Pracovní prostředí bude moderní a příjemné.

Úroveň 7,8 – Kavárna OKC

Víceúčelová **kavárna** nabízející kromě služeb běžné kavárny možnost četby nově vydaných dokumentů, pořádání kulturních pořadů a společenských akcí atd.

Vazba na barevné schéma

Podle barevného schématu bude na úrovni kavárny (7,8) především zelená zóna s minimálním podílem modré zóny. Do kavárny povede speciální přístup, který bude navazovat na zelenou zónu na úrovních 0 a 1 a naopak bude oddělen od ostatních zón umístěných na úrovních 2-6.

Atmosféra

Multifunkční prostor bude zároveň kavárnou, čítárnou a rozhlednou. Kromě vynikající kávy, nově vydaných dokumentů a různých kulturních pořadů nabídne tento prostor nádherný výhled na Prahu – katedrálu Sv. Víta, Staroměstské náměstí, Klementinum, Vltavu, horizont i oblaka. Nabídne jedinečný pohled na krásu Prahy ve všech ročních obdobích, ve dne i v noci. Kavárna bude magnetem, vyhledávaným místem schůzek uživatelů knihovny i dalších návštěvníků. I zde budou měkké podlahy, strop i nábytek. Budou zde skleněné stoly nerušící výhled, nevtíravé světlo, maximální pohodlí.

strana 35

Vítězný návrh nové budovy NK je velmi dobře organizovanou moderní a multifunkční budovu. Budovu, která ve svém konceptu nečiní rozdíl mezi prostory pro uživatele a pracovníky – na rozdíl od mnoha jiných došlých návrhů neumísťuje provoz knihovny do míst, která zbyla po vyřešení honosných studoven a obřích atrií. Umožňuje tím optimalizovat návaznost knihovnických procesů. Budovu, která má vlastní výraznou tvář a rozhodně nekopíruje jiné stavby. Toto vše jsou objektivní vlastnosti, které vítěznému návrhu nelze upřít. To, zda se někomu líbí nebo nelíbí, je velmi subjektivní věc.